

Fiziksel Engelli Öğrencilerin Kampüs Alanlarında Mekânsal Erişilebilirliği: Pamukkale Üniversitesi Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphane Binası Giriş Mekânı

Spatial Accessibility of Physically Disabled Students in Campus Areas: Pamukkale University Prof. Dr. Fuat Sezgin Library Building

Şebnem Ertaş Beşir*^{ID}, Ayşe Yaren Söğüt**^{ID} ve Zuhale Elinç***^{ID}

Öz

Amaç: Çalışmanın amacı, kampüs alanları içerisinde bulunan ve bütün öğrenciler tarafından ortak kullanım noktası olan kütüphane binasının fiziksel engelli bireyler açısından mekânsal olarak erişilebilir olması için gerekli standartlar ışığında örnek bir yapının incelenmesidir.

Yöntem: Çalışmada Pamukkale Üniversitesi Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphane binasının dolaşım mekânlarının engelli bireyler için belirlenmiş TSE Türk Standartları 9111 “Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Bireyler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere”ne uygunluğu incelenmektedir. Ayrıca “Access to libraries for persons with disabilities” IFLA (Kütüphane Dernekleri Uluslararası Federasyonu) raporunda engelli bireylerin kütüphanelerdeki erişilebilirliği için belirlenen standartlardan “Fiziksel Erişim” başlığı içerisindeki fiziksel engelli bireyleri kapsayan maddeler seçilmiştir, bina girişi incelendiğinden raporda bulunan “Materyallere ve hizmetlere erişim” başlığı ele alınmamıştır.

Bulgular: Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphane Binası'nda dış mekânda bulunan rampa eğimi %8, rampa genişliği 240 cm'dir. Bina ana girişinde bulunan otomatik kapı genişliği 160 cm'dir. Kütüphane binası içerisinde kartlı geçiş sisteminde bulunan engelli geçiş kapısı 90 cm'dir. Binadaki asansörlerin kapı genişlikleri 90 cm, merdiven genişlikleri 200 cm'dir. Kütüphane binası ana koridor genişlikleri 220 cm, ara koridorlar ise en az 220 cm'dir. Bina içerisinde bulunan otomatik kapıların genişlikleri 130 cm olup kapı kenarlarındaki mevcut kart okutma sistemleri de 110 cm yüksekliktedir. Ayrıca iç mekânda bulunan rampa eğimi %7, rampa genişliği de 145 cm olarak ölçülmüştür.

Sonuç: Kampüs alanlarındaki en önemli yapılardan biri olan kütüphaneler engelli bireyler göz önüne alınarak tasarlanmalıdır. TSE Türk Standartları 9111'e ve IFLA raporuna göre değerlendirilen Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphane Binası giriş mekânı ele alınarak engelli bireylerin erişimlerini kolaylaştırmak için yapılan tasarımlar incelenmiştir. Bu inceleme

* Akdeniz Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, Antalya, Türkiye. E-posta: sertasbesir@akdeniz.edu.tr
Akdeniz University, Department of Interior Architecture, Antalya, Turkey. E-mail: sertasbesir@akdeniz.edu.tr

** Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya, Türkiye. E-posta: yarensogut@gmail.com
Akdeniz University, Institute of Natural and Applied Sciences, Antalya, Turkey. E-mail: yarensogut@gmail.com

*** Akdeniz Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, Antalya, Türkiye. E-posta: zuhalelinc@akdeniz.edu.tr
Akdeniz University, Department of Interior Architecture, Antalya, Turkey. E-mail: zuhalelinc@akdeniz.edu.tr

sonucunda kütüphane binalarının engelli bireylere uygun şekilde tasarlanabilmesi için kullanılan mekânlar ve yapı elemanlarına yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur.

Özgünlük: Fiziksel engelli bireylerin mekânsal erişilebilirliklerini ele alan çalışmada Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphane Binası değerlendirilerek, kütüphane binalarının erişilebilir yapılar olabilmesi için kullanılan mekân ve yapı elemanlarına yönelik çıkarımlarda bulunulması dolayısıyla özgün bir çalışmadır.

Anahtar Sözcükler: Kütüphane; erişilebilirlik; fiziksel engelli; kampüs alanı.

Abstract

Purpose: The aim of the study is to examine an exemplary building in the light of the necessary standards for the library building, which is located in the campus areas and is an everyday use point for all students, to be spatially accessible for physically disabled individuals.

Method: In the study, compliance of the circulation venues of the Pamukkale University Fuat Sezgin Library building according to the IFLA report and TSE Turkish Standards 9111 “The Requirements of Accessibility in Buildings for People with Disabilities and Mobility Constraints” determined for disabled individuals was documented by on-site studies and explained with examples. In addition, in the “Access to libraries for persons with disabilities” IFLA report, items covering physically disabled people within the title of “Physical Access” were selected from the standards established for the accessibility of disabled people in libraries. Since the building entrance was examined in the research, the “Access to materials and services” title in the IFLA report was not addressed.

Findings: Prof. Dr. Fuat Sezgin Library Building has an outdoor ramp slope of 8% and a ramp width of 240 cm. The automatic door width at the main entrance of the building is 160 cm. The disabled crossing gate in the card passing system in the library building is 90 cm. The door widths of the elevators in the building are 90 cm, and the stair widths are 200 cm. The main corridor widths of the library building are 220 cm, and the intermediate corridors are at least 220 cm. The width of the automatic doors in the building is 130 cm and the existing card reading systems on the door edges are 110 cm high. In addition, the ramp slope in the interior was measured as 7% and the ramp width was 145 cm.

Implications: Libraries, one of the most essential structures in campus areas, must be designed considering disabled individuals. Evaluated according to the IFLA report and TSE Turkish Standards 9111, Prof. Dr. Fuat Sezgin Library Building entrance space was taken into consideration and the designs made to facilitate the access of the disabled individuals were examined. As a result of this examination, inferences have been made about the spaces and building elements used to design the library buildings in accordance with the disabled people.

Originality: In the study that deals with the spatial accessibility of individuals with physical disabilities, Prof. Dr. Fuat Sezgin Library Building is an original study, since it makes inferences about the space and building elements used to make library buildings accessible.

Keywords: Library; accessibility; physically disabled; campus area.

Giriş

Engellilik kavramı, Birleşmiş Milletlerin yayınlamış olduğu Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'ye göre, “diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir” (T.C. Adalet Bakanlığı, 2009). Dünya Sağlık Örgütü engelli kavramını birbiriyle bağlantılı üç kategori altında incelemektedir. Bunlar; sakatlık (eksiklik), aktivite kısıtları ve katılımsal kısıtlamalardır. Sakatlık (eksiklik) vücut işlevlerindeki sorunlar ya da vücut yapısında meydana gelen değişiklikler; aktivite kısıtlamaları günlük hayatta yapılan aktivitelerin yürütülmesindeki zorluklar; katılımsal kısıtlamalar ise yaşamın herhangi bir alanına katılım ile ilgili sorunların yaşanması olarak tanımlanmaktadır. Engellilik bu üç işlevsellik alanlarından birinde veya hepsinde karşılaşılan zorluk ve güçlükleri ifade etmektedir (World Health Organization, 2011, s. 5).

Bedensel engellilik ise, kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişi olarak tanımlanmaktadır (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2002, s. 8). Bu kavramı (Talay vd., 2008, s. 28), normal insan hareketliliği gösteremeyen, hareket organlarında eksiklik ve özür bulunmasından dolayı hareketlerine yardımcı olacak ek cihazlar ve araçlarla sağlayabilen fiziksel engelli kişi olarak tanımlamış ve bedensel engellileri, kendi içerisinde tekerlekli sandalye kullanan ve yürüyebilen (gezici) olmak üzere iki kategoriye ayırmıştır.

“Engelli bireylerin toplum içerisinde ve sosyal hayatta var olabilmelerinin öncelikli koşulu, toplumdaki engelli yaşam ve engelli birey bilincinin geliştirilmesidir. Bu bilincin geliştirilmesinde ise eğitim en önemli basamaktır. Eğitim, engelli bireyin engelleriyle yaşamı kabullenmesi, yetileri doğrultusunda istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için erken yaşlardan itibaren verilmeye başlanmalıdır. Eğitim, toplumun engelli bireylerle yaşaması ve engellilerin engelleriyle yaşam içinde yer alması için gerekli olan ve çocukluk döneminin de dahil olduğu uzun bir süreci kapsamaktadır” (Çınar, 2010, s. 24). Engellilerin toplum içerisinde sosyal hayata katılabilmelerinin bir başka koşulu ise erişilebilirliği olan mekânların tasarlanmasıdır. Mekânlar tasarlanırken her birey düşünülmesi özellikle engelli bireylerin kullanımına uygun yapılar ve alanlar yapılmalıdır. Engelli bireylerin yaşamlarını daha kolay bir şekilde sürdürebilmelerini sağlayacak meslek dallarının başında mimarlar gelmektedir (Hacıhasanoğlu, 2003, s. 93). Bu bakımdan mimar ve iç mimarların engelli bireylerin kullanımını kolaylaştıracak ve onları toplumdan dışlamayacak tasarımlar yapması oldukça büyük önem taşımaktadır.

Eğitim alanları da bu kurallar çerçevesinde engelli bireylerin kendilerini konforlu ve güvende hatta engelsiz bireyler gibi hissedebilecekleri şekilde tasarlanmalıdır. Kampüs alanlarından sınıf düzenlerine kadar bütün kullanım alanlarında her bireye ve yaşa hitap eder şekilde tasarımların yapılması kişilerin fiziksel ve psikolojik olarak rahat bir eğitim hayatı geçirmelerine olanak sağlamaktadır.

Eğitimsel bağlamda engelli öğrenciler için erişilebilirlik, her bireyin öğrenme deneyimlerine eşit şekilde sahip olması için öğrenme içeriği ve öğretim süreci de dahil olmak üzere öğrenme deneyiminin engelleriyle birlikte öğrencilerin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi gerektiği anlamına gelir (Zhang vd., 2020, s. 3).

Engelli bireylerin her alanda erişilebilirlik hakları olmakla birlikte, bunun pratiğe dönüşmesinde yeterli olan ve olmayan çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bu çalışmada; fiziksel engelli bireylerin kampüs alanında karşılaştığı zorluklar göz önüne alınarak Pamukkale Üniversitesi Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphane Binası giriş mekânının fiziksel engelli bireyler açısından “Access to libraries for persons with disabilities” IFLA (*Kütüphane Dernekleri Uluslararası Federasyonu*) raporuna göre hem kütüphane dışı hem de kütüphane girişi için olması gereken standartları ve TSE Türk Standardı 9111’e göre kütüphane binası giriş mekânlarındaki mekânsal erişimlerini, kullanılan mekânlar ve yapı elemanları açısından incelemek ve tespit çalışmasının sonuçlarının değerlendirilmiştir.

Engelliler ve Eğitim

Engelli bireylerin içerisinde bulunduğu toplumla bütünleşebilmesi için eğitim görmeli ve fiziksel çevresinden olabildiğince yararlanmalıdır. Kendilerini toplumun bir parçası olarak görebilmeleri toplumun onları kabullenmesi ve onlar ile aynı ortamı paylaşması ile gerçekleşecektir. Bu nedenle toplum içerisindeki her birey erken yaştan itibaren engelli kavramı ile tanıştırılmalı ve bu konu hakkında bilinçlendirilmelidir. Toplumun her alanında engelli ve engelsiz bireylerin birlikte vakit geçirebilecekleri ve kaynaşabilecekleri aynı zamanda engelli bireylerin engelsiz bireyler yanında kendilerini rahat ve güvende hissedebilecekleri alanlar yaratmak ve bu yönde tasarımlar geliştirmek de bu bireylerin fiziksel çevrelerinden yararlanabilmeleri açısından oldukça önemlidir. Bununla birlikte insanın en temel haklarından biri olan eğitim hakkından engelli bireylerin de yararlanabilmesi için erken yaştan itibaren engelsiz bireyler ile eşit koşullarda eğitim görmeleri gerekmektedir. (Çınar, 2010, s. 26).

Eğitim hayatı içerisinde özellikle üniversite eğitimi engelli bireyler üzerinde sadece fiziksel ve sosyal konularında bir değişim değil aynı zamanda sosyal ve kişisel kimlikleri üzerinde de etkileri olan bir değişikliktir (Borland ve James, 1999, s. 97). Üniversite güvenleri, refahları, güçlenmeleri ve sosyal sermaye oluşumu yoluyla, öğrencilerin engelleriyle ilgili olumsuz algılara meydan okumalarına ve öz kavramlarını değiştirmelerine yardımcı olma potansiyeline de sahiptir (Papasotiriou ve Windle, 2012, s. 935-936).

Engelli bireylerin eğitim sisteminin bütün kademelerinden engelsiz bir biçimde yararlandıkları varsayıldığında bu bireylerin ilköğretimden yükseköğretim düzeyine kadar olan bütün kademelerde eğitime katılım oranlarının korunması beklenmektedir (Demirtaş, 2019, s. 55). 2020-2021 eğitim öğretim yılında yükseköğretime devam eden toplam öğrenci sayısı 8.240.997, aynı akademik yıl içerisinde toplam engelli öğrenci sayısı 54.232 olarak belirlenmiştir. Bu oranlara göre yükseköğretimde eğitim gören engelli öğrenci sayısının bütün öğrencilere oranı %0,658 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 2019-2020 akademik yılında ise %0,650 olarak gerçekleşmiştir (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2022). “2020 yılı YÖKSİS verilerine göre toplam 51.647 engelli öğrenci bulunmaktadır. Ancak bu öğrencilerin %89’u açık öğretim programlarında yer almaktadır” (Yükseköğretim Kurulu, 2020). Bu oran, engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunun kampüs alanlarına gitmeden eğitim hayatlarına devam ettiklerini göstermektedir.

Açıklanan bu oranlar engelli bireylerin eğitim haklarının bir sebepten dolayı kısıtlandığını göstermektedir. Engelli bireylerin eğitim haklarını kısıtlayıcı etmenleri genel olarak aile yapısı, yasal eksiklikler ve engelli bireylere uygun olmayan tasarımlar olarak sıralanabilir (Çınar,

2010, s. 28). Engelli bireye sahip aile bireylerinin davranış biçimleri de o bireyin çevreye uyum sağlayabilmesi ve kendini bulunduğu ortama ait olarak hissedebilmesi için oldukça önemlidir. Bu aile bireylerinin toplum içerisinde çocuklarına karşı fazla tedbirli davranmaları onların sonraki dönemlerde kendilerini yetersiz ve güvensiz hissetmelerine bununla birlikte kendilerini toplumdan soyutlamalarına ve aldıkları eğitimden uzaklaşmalarına sebep olabilmektedir. Bu nedenle engelli bireyler kadar aile üyelerinin de farkındalık sahibi olması büyük önem taşımaktadır. Çünkü onların desteği ve teşviki sayesinde kendilerine olan özgüvenlerini artırarak eğitim hayatlarına daha motive bir şekilde devam edebilmektedirler.

Engelli bireylerin eğitim hakkını kısıtlayan bir diğer etmen üniversitelerin kampüs alanlarında bulunan yapıların engellilere uygun olarak tasarlanmamasıdır. Üniversite içerisinde bulunan binalara erişim engelli öğrenciler için daha zor olabilmektedir. Engelli bireylerin eğitime olan erişimi çeşitli nedenlerden kısıtlanabileceği gibi bina çevresine ve binalara giriş çıkış sırasında da kısıtlanabilmektedir. (Borland ve James, 1999, s. 99). Bu nedenle kampüs alanları ve fakülte binaları tasarlanırken dikkat edilmesi gereken maddelerden biri alanı kullanacak olan kişi profillerinin tam olarak tespit edilip o kullanıcılara göre düzenlenmesidir. Kullanıcı profillerinin bilinmesi mekânın her yönüyle daha işlevsel tasarlanmasına olanak sağlamaktadır.

Pek çok insan hayatının bir döneminde belirli bir süre engelli kalabilmektedir. Ayağı veya herhangi bir uzvu kırılan bir birey de günlük yaşamında birçok engel ile karşılaşabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında yapılan her yapının erişilebilir ve engelsiz olması toplumdaki her bireyi etkileyebilmektedir. Bu yüzden eğitim yapıları başta olmak üzere bütün yapıların herkesin eşit kullanabileceği tüm gereksinimleri karşılayabilecek şekilde olması önemlidir (Barış ve Uslu, 2009, s. 802).

Mekânsal Erişilebilirlik

Birleşmiş Milletler bağlamında erişilebilirlik kavramı sadece engelli bireylerin doğal bir hakkı değil aynı zamanda bu bireylerin bütün hak ve temel özgürlüklerini kullanabilmelerini ve tüm bireylerle eşit koşullarda topluma katılmaya yetkilendirilmelerini sağlamanın bir yoludur (United Nations, 2015, s. 3). Bu kavramı (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022) “binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” şeklinde tanımlamıştır.

Toplumda bulunan engelli veya engelsiz tüm bireylerin ortak kullanım alanlarında, sosyal hayata katılabilmesi için mekânların fiziksel olarak bu bireylere uygun olması gerekmektedir. Bütün kamu kuruluşlarında, kamu kullanımına açık tüm mekânlarda ve ulaşım hizmetlerinde erişilebilirliğin sağlanması sadece engelliler için değil aynı zamanda hareketlerinde kısıtlılık yaşayan yaşlılar, hamileler, çocuklar ve bebek arabası kullanan bireyler için de oldukça önemli olan bir gerekliliktir (Gümüş, 2014, s. 21). Mimari de bir kavram olan erişimin geçerliliği inkâr edilmese de az sayıda profesyonel tasarımcı, ayrımcı olmayan ve engelli bireylere de hitap edebilen yeni formlar yaratma vizyonuna sahip olmuştur (Lifchez, 1987, s. 3).

Her birey düşünülerek tasarlanmayan mekânlar, toplum içerisindeki diğer bireyler için de dezavantaj oluşturabilmektedir. Engelli bireylerin kişisel ihtiyaçları ve yetkinlikleri dikkate alınmadığında bu bireylere uygun olmayan ve onların kullanamayacağı mekânlar ortaya

çıkılmaktadır. Bu dezavantajları ortadan kaldırmanın çözümü ise her mekânı her birey için erişilebilir kılmaktır. Kamusal alanlarda birçok erişim problemi yaşayan engelliler için en önemli mekânlardan birisi de kampüs alanlarıdır. Kampüs alanları her bireyin eğitim hayatında vaktinin çoğunu geçirdiği yerlerin başında gelmektedir. Bu yüzden engelli bireylerin kampüs alanlarındaki erişimlerinin en yüksek düzeyde sağlanması gerekmektedir.

Kampüs Alanlarında Mekânsal Erişilebilirlik

Üniversite sözcüğü “Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2021). Kampüs kavramı ise, diğer mimari ve yapıları çevre türlerinden farklı niteliklere ve işlevlere sahiptir. En önemli niteliklerinden birisi de değişim ve süreklilik arasındaki kendine özgü denge durumudur (Turner, 1986, s. 304).

Zaman içerisinde kampüs alanları sadece üniversite eğitimi verilen mekânlar olmanın haricinde, kampüs içerisindeki öğrenci ve eğitimciler dahil kampüsü kullanan herkesin çalışma, dinlenme, spor yapma, kültürel ve sosyal aktiviteler gerçekleştirme, barınma, alışveriş gibi ihtiyaçlarını karşıladıkları üniversite kentleri halini almıştır. “İçerisinde bu kadar fazla kullanım alanı barındıran üniversitelere erişimin sağlanması, engellerin ortadan kaldırılması, kişilerin mesleki eğitim alarak, istihdam edilmelerine olanak sağlayacaktır” (Çınar, 2010, s. 34).

Kampüslerin zamanla birer yaşam alanlarına dönüşmesi sonucunda engelli öğrencilerin üniversitelerdeki mekân erişimlerini kolaylaştırmak amacıyla 2018 yılından itibaren Yükseköğretim Kurulu tarafından “Engelsiz Üniversite Ödülleri” verilmeye başlanmıştır (Şekil 1). Engelsiz Üniversite Ödülleri’nin amacı üniversiteleri engelsiz tasarımlar yapmak ya da yapılan tasarımları engelli öğrenciler için yeniden düzenlemeye teşvik etmektir (Yükseköğretim Kurulu, 2020).

Şekil 1

Engelsiz Üniversite Ödülleri (Yükseköğretim Kurulu, 2020)

Bu uygulama günümüzde de “üniversiteleri fiziksel mekânlarda, eğitimde ve sosyokültürel faaliyetlerde erişilebilir kılmak” için özendirici olmaya devam etmektedir (Yükseköğretim Kurulu, 2020). Yükseköğretim Kurulu tarafından verilen bu ödüller sayesinde birçok üniversite engelli öğrencilerin mekânsal erişilebilirliğini sağlayabilmek için engelsiz

tasarımlar yapmaya başlamış, bununla birlikte kampüslerde bulunan fakülteler ve ortak kullanım alanlarında eksik olan rampa, asansör vb. gibi elemanları bu mekânlara eklemiştir.

Kampüs alanlarındaki erişimin sağlanması amacıyla yapılan bu yenilikler engelli bireylerin bütün ortak alanları rahat bir şekilde kullanmaları, eğitimle birlikte diğer sosyal aktivitelere katılımlarını da artırabilmektedir. Özellikle "temel haklarımızdan biri olan değişen yetenek ve sınırlamalarına rağmen tüm tesislere, kaynaklara ve hizmetlere erişim hakkının" da (Bodaghi ve Zainab, 2013, s. 241) doğru bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Bilgi kaynaklarına erişim söz konusu olduğunda, kütüphanelerin en önemli bilgi kaynaklarından biri olması sebebiyle kampüs alanlarında bulunan kütüphane binalarının da erişilebilir olması büyük önem taşımaktadır (Bodaghi ve Zainab, 2013, s. 241). Kütüphanelerin insanların hem eğitim hem de sosyalleşme de fırsat eşitliğinin sağlandığı bir mekân olduğu göz önünde bulundurulduğunda engelli bireyler için gerekli kurumsal yapılardır. Özellikle engelli bireylerin kütüphane içerisinde bulunma ve orada başka bireylere ihtiyaç duymadan vakit geçirebilmeleri için sosyal açıdan ve ileride yapılacak olan değişiklikler, planlar ve tasarımlar açısından da büyük önemi bulunmaktadır. Bunun sonucunda engelli bireylerin yaşadıkları erişim sorunları da çözümlenebilir duruma gelmektedir (Kiavar, 2013, s. 55).

Engelli bireylerin mekânsal erişimleri söz konusu olduğunda Türk Standardları Enstitüsü'nün belirlemiş olduğu standartlar bulunmaktadır. Bununla birlikte uluslararası olarak engelli bireylerin kütüphanelere olan erişimleri ile ilgili ise "International Federation of Library Associations and Institutions"ın raporları bulunmaktadır. IFLA raporlarında engelli bireylerin kütüphanelere erişim sağlayabilmeleri "Fiziksel Erişim" ana başlığı altında üç başlıkta incelenmiştir. Bunlar; "Kütüphanenin dışı", "Kütüphaneye girişi" ve "Materyallere ve hizmetlere erişim"dir (Irvall ve Nielsen, 2005, s. 2). Kütüphanelerden engelli bireylerin başka kişilere ihtiyaç duymadan yararlanabilmeleri için mekânlar ve yapı elemanlarının nasıl olması gerektiği IFLA raporunda bu başlıklar altında açıkça belirtilmiştir.

Bu bağlamda üniversitelerde öğrenciler tarafından en çok kullanılan alanlardan biri olan kütüphaneler, bilgi gereksinimini karşılamak ve araştırma yapmak için de üniversite içerisinde bulunan en önemli birimlerden biridir. Ders çalışma, dinlenme ve vakit geçirme imkânı da sunmasından dolayı öğrencilerin çoğu kütüphanelerde toplanmaktadır. Her fakülteden öğrencinin uğrak noktası olan bir mekânın engelli öğrencilere de mümkün olduğu kadar kolay erişim sağlaması gerekmektedir.

Yöntem

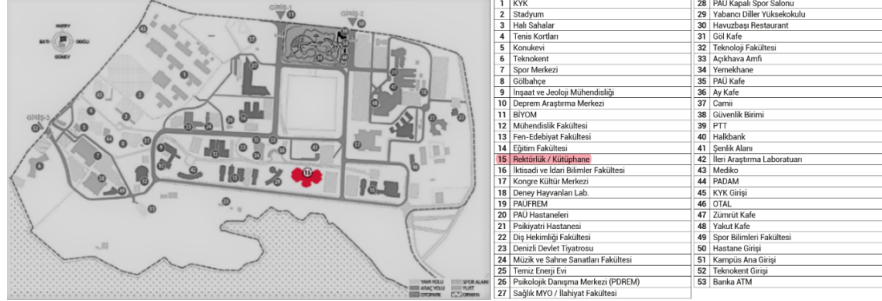
Çalışmanın Materyali

Çalışmanın ana materyali Pamukkale Üniversitesi Kınıklı kampüsü (Şekil 2) içerisinde yer alan Prof. Dr. Fuat Sezgin Merkez Kütüphane binasıdır (Şekil 3). Pamukkale Üniversitesi Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi, Pamukkale Üniversitesi'nin kuruluş tarihi olan 3 Temmuz 1992 yılında Rektörlük binası içerisinde 131 metrekarelik alanda 4000 kitapla hizmete başlamıştır. Aynı yıl içerisinde Eğitim Fakültesi koleksiyonunun da Merkez Kütüphaneye devredilmesi ile yaklaşık 8000 basılı kitap ile hizmet vermeye devam etmiştir. 2007 yılında yine gelişmelere paralel olarak Rektörlük binasında yer alan 1279 metrekarelik şu anki yerine taşınmıştır. 2017 yılında mevcut alanın yetersiz kalması nedeniyle tadilat çalışmalarına başlanmış, önce B Blok

sonrasında da C Blok'un açılmasıyla 3413 metrekarelik alana ulaşmıştır. (Pamukkale Üniversitesi, 2021).

Şekil 2

PAÜ Kınıklı Yerleşkesi Haritası (Pamukkale Üniversitesi Oryantasyon Kitapçığı, 2021)

Şekil 3

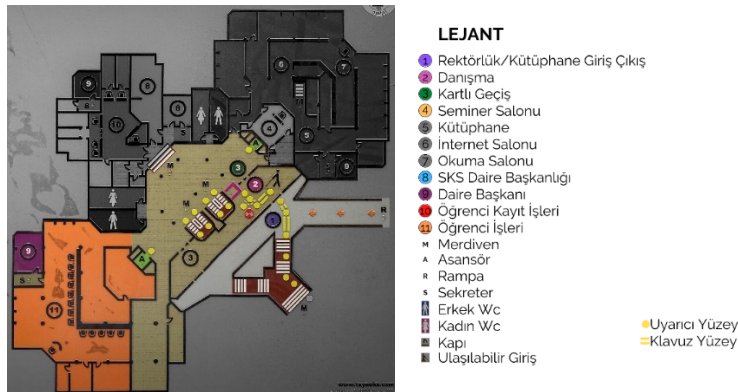
Pamukkale Üniversitesi Rektörlük Binası ve Prof. Dr. Fuat Sezgin Merkez Kütüphanesi

Çalışma alanı olarak kütüphane binasının giriş mekânı seçilmiş hem tekerlekli sandalye kullanan hem de yürüyebilen fiziksel engelli bireyler açısından mekânsal erişilebilirliği incelenmiştir (Şekil 4).

Şekil 4

PAÜ Rektörlük ve Kütüphane Binası Zemin Kat Planı ve Lejantı

Kütüphane binası, kampüs içinde tüm öğrencilere hitap etmek durumunda olan kamusal bir mekândır. Ayrıca mekânın giriş bölümünün seçilmesindeki amaç, kütüphane girişlerinde oluşan yoğunluktan dolayı engelli bireylerin binaya erişimlerinde yaşadıkları zorluklara ve engelli bireylerin binaya ilk ulaştığı noktanın önemine vurgu yapmaktır. Çünkü kütüphane

binasına giriş yaparken sıkıntı yaşanması o mekânı erişilemez kılmakta ve engelli öğrencilerin bu mekânı kullanamamasına sebep olabilmektedir.

Çalışmanın Metodu

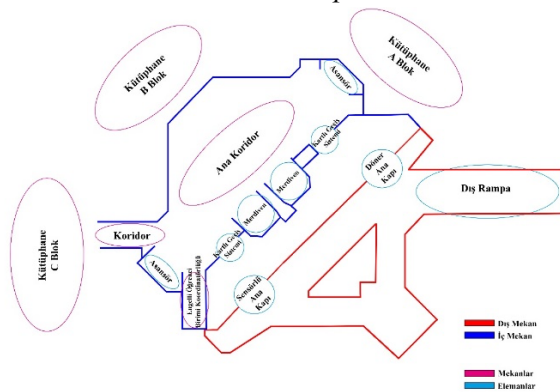
Pamukkale Üniversitesi kampüsü içerisinde bulunan ve birçok öğrencinin ortak kullanım alanı olan kütüphane binası girişinin fiziksel engelli öğrenciler açısından erişilebilirliğinin incelenmesidir. Çalışmada Yükseköğretim Kurumunun ‘Engelsiz Üniversite Ödülleri’ için yayınlamış olduğu ‘Fakülte Mekânda Erişim’ başvuru formunda yer alan eleman ve mekânlardan merdivenler, rampalar, asansörler, tırabzan ve tutamaklar, geçit hol ve koridorlar, kapılar ve uzanma mesafelerinden oluşan temel başlıklar ele alınmıştır. Araştırmanın yöntemi; ele alınan yapı elemanları ve kullanılan mekânlar için literatür taraması, gözlem ve TSE Türk Standardı 9111 “Özrümlü ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Bireyler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere”ne ve “Access to libraries for persons with disabilities” IFLA (*Kütüphane Dernekleri Uluslararası Federasyonu*) raporuna göre uygunluğu incelemektir. IFLA raporunda engelli bireylerin kütüphanelerdeki erişilebilirliği için belirlenen standartlardan “Fiziksel Erişim” başlığı içerisindeki fiziksel engelli bireyleri kapsayan maddeler seçilmiştir ve araştırmada bina girişi incelendiğinden raporda bulunan “Materyallere ve hizmetlere erişim” başlığı ele alınmamıştır (Irvall ve Nielsen, 2005, s. 2). Bu kapsamda; kütüphane binası girişinin fotoğrafları doğrultusunda hem tekerlekli sandalye kullanan hem de yürüyebilen fiziksel engelli öğrencilerin erişilebilirlik durumları belirlenmiştir.

Bulgular

Pamukkale Üniversitesi kütüphane binasında erişilebilirlik açısından dıştan içe doğru bir inceleme yapılmıştır (Şekil 5). Dış mekânda bulunan rampa, tırabzan ve tutamak ve dış kapı elemanları; iç mekânda bulunan merdiven, rampa, asansör, tırabzan ve tutamak, koridor ve iç kapı elemanları irdelenmiştir.

Şekil 5

Pamukkale Üniversitesi Kütüphane Binası Plan Şeması

TSE Türk Standardı 9111'e göre (2011, s. 27) giriş rampalarında 15 cm ve daha az yükseklikler için %8, 16 cm ve 50 cm arası yükseklikler için %7, 51cm ve 100 cm arası yükseklikler için eğim %6, 100 cm ve üzeri için %5 eğim olmalıdır. Ayrıca bina giriş rampalarında bulunması gereken net genişlik en az 90 cm, tercihen 100 cm olmalıdır. Kamu kullanımına açık binalarda bulunması gereken net genişlik ise en az 100 cm olmalıdır. Buna ek

olarak rampalar da düz, sert, sabit ve kaymayı önleyici yüzey malzemeleri kullanılmalıdır. IFLA raporuna göre ise ana girişe direkt erişilemiyorsa otomatik kapı ya da rampa ile donatılmış ikincil bir erişilebilir giriş bulunmalıdır. Girişte engelsiz ve iyi aydınlatılmış erişilebilir yollar bulunmalı, aynı zamanda zemin pürüzsüz ve kaymaz yüzeyden yapılmalıdır (Irvall ve Nielsen, 2005, s. 4).

Çalışmanın yapıldığı alandaki dış mekânda bir adet rampa elemanı bulunmaktadır (Şekil 6). Bu rampa elemanının; zemin malzemesinde ana yoldan farklı bir renk ve malzeme kullanılmıştır.

Şekil 6

Kütüphane binası giriş rampası

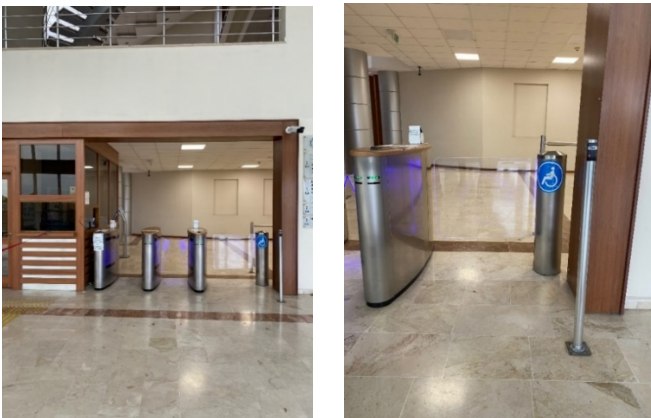
Kullanılan malzeme hem kaymaz yapıda olduğu hem de renk olarak yolda farklılık oluşturup rampayı daha görünür bir hale getirdiği için tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylerin kullanımında kolaylık sağlamaktadır. Rampada bulunan eğim %8'dir. Rampa genişliği 240 cm, yüksekliği 100 cm'den fazladır. Rampa kenarlarında tırabzan veya tutamak kullanılmaması bazı engelli bireyler için dezavantajlı bir durum olabilmektedir.

TSE Türk Standardı 9111'e göre (2011, s. 29-30) ana giriş kapılarının genişliği, çift kanatlı kapılarda, kanatlardan birinin genişliği en az 100 cm olmak üzere toplam en az 150 cm olmalıdır. Giriş kapılarında eşik bulunmamalıdır. Döner kapı bulunuyorsa, bu kapıya ek olarak mutlaka menteşeli veya fotoselli bir ulaşılabilir giriş kapısı da bulunmalıdır. IFLA raporuna göre ise kapı önlerinde tekerlekli sandalyenin dönmesine olanak sağlayacak kadar yeterli alan bulunmalıdır. Giriş kapısı, tekerlekli sandalyenin girmesine izin verecek kadar geniş olmalıdır ve kapılarda eşik bulunmamalıdır (Irvall ve Nielsen, 2005, s. 5). Kütüphane girişinde bulunan diğer bir eleman ise engellinin iç mekâna geçişini sağlayan kapılardır. Kütüphane ve Rektörlük binasına giriş yapabilmek için iki adet kapı bulunmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7*Kütüphane binası ana giriş kapıları*

Rampa bitiminde bir adet döner kapı ve döner kapının yanında engelli bireylerin kullanabileceği bir adet kapı daha yer almaktadır. Yan kapının kullanımı esnasında belirli bir güç uygulanması gerektiği için bazı fiziksel engelli öğrencilerin kullanımını zorlaştırabilmektedir. Bu gibi nedenler kütüphanelerin girişlerinde erişilebilirliği engelleyebilecek olumsuz bir durum yaratabilmektedir. Ancak oluşan bu olumsuz durumu giderebilecek ana bina girişinde ikinci bir kapı bulunmaktadır. Bu kapı fotoselli olup kapı geçiş genişliği 160 cm, toplam genişliği 420 cm'dir. Bu nedenle fotoselli kapı, döner kapıdan daha geniş olduğu için özellikle tekerlekli sandalye kullanan engelli öğrenciler için kullanıma elverişlidir.

İç mekâna ulaşım sağlandığında kütüphane binalarının girişlerinde sıklıkla kullanılan özel bir giriş sistemi ile karşılaşmak olasıdır. Pamukkale Üniversitesi Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi girişinde de kartlı geçiş sistemi bulunmaktadır (Şekil 8). IFLA raporuna göre güvenlik kontrol noktaları tekerlekli sandalye ya da yürüteç kullanan engelli bireylerin kolaylıkla geçebileceği şekilde olmalıdır (Irvall ve Nielsen, 2005, s. 5).

Şekil 8*Kütüphane binası kartlı geçiş sistemi*

Çoğu zaman bu sistemler de bulunan geçiş genişlikleri bazı engelli öğrencilere hitap etmeyip binaya olan erişimlerini bina içerisine girmeden kısıtlamaktadır. Ancak bu mekânda kullanılan kartlı geçiş sisteminde fiziksel engelli öğrenciler düşünülmüş ve sağ tarafa tekerlekli sandalye kullanan engelli öğrenciler için daha geniş bir geçiş alanı ve bu alana uygun kart okutma sistemi tasarlanmıştır. Engelli geçiş kapısı 90 cm olup tekerlekli sandalye kullanan bireylerin geçişine engel olmamakta; kapı kendiliğinden açılarak geçişi kolaylaştırmaktadır ve kart okutma sistemine uzanma mesafesi 100 cm'dir. Ayrıca kapının sağ tarafına ek olarak bir adet daha kart okuma sistemi yerleştirilmesiyle geçiş için kolaylık sağlanmıştır.

TSE Türk Standardı 9111'e göre (2011, s. 48) asansör kapısı net genişliği 90 cm olmalıdır. Kütüphane binasına giriş yapıldıktan sonra iki kapının da yakın çevresinde birer asansör bulunmaktadır (Şekil 9). IFLA raporuna göre, asansör düğmeleri tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylerin de erişebileceği seviyede bulunmalıdır. (Irvall ve Nielsen, 2005, s. 5). Asansörler merdiven kullanmakta zorluk çeken veya kullanamayan fiziksel engelli bireyler için oldukça önem taşımakta ve erişimlerini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Yukarı kata çıkmak isteyen engelli bireyler için en önemli gereksinimlerden biridir ve kütüphane binasında iki adet bulunması da rahat bir kullanım sunmaktadır. Asansörlerden bir tanesi 9 kişilik, diğeri ise 8 kişiliktir ve genişlikleri 90 cm olup tekerlekli sandalye kullanan fiziksel engelli bireylerin kullanımına da uygundur. Asansörlere erişim bodrum kattan başlamaktadır. Böylelikle rektörlük binası bodrum katta bulunan arka kapıdan binaya giriş yapan engelli bireyler direkt bu asansörü kullanabilmektedir. Asansöre ulaşım sağlandıktan sonra kütüphane bölümüne ek olarak tüm yönetici ve idari birimlere ulaşma imkanı da bulunmaktadır.

Şekil 9

Kütüphane binası asansörleri

TSE Türk Standardı 9111'e göre (2011, s. 24-49) merdivenler, asansör veya rampanın yanında ilave olarak bulunmalıdır. Açık rıhtlı merdivenler kullanılmamalıdır. Hissedilebilir uyarıcı yüzey, basamakların başladığı ve bittiği yerlerinde, merdiven genişliğince bulunmalıdır. Merdivenin her iki tarafında da tırabzan ve tutamak bulunmalıdır. Ayrıca merdiven kenarında bulunan tırabzanlar kolayca kavranıp tutulabilecek biçimde olmalı, yere veya duvara emniyetle yük taşıyabilecek ve iletebilecek biçimde sağlam bir şekilde tutturulmalıdır.

Asansörlere ek olarak kütüphane binası içerisinde ana koridor üzerinde iki adet merdiven bulunmaktadır (Şekil 10). Sağ ve sol tarafta bulunan iki adet merdiven fiziksel olarak birbirinin

aynısıdır. Merdivenler ana kapılara yakın bir konumda bulunmakta ve ana koridora bağlanmaktadır. Merdiven kenarlarında tırabzan kullanılmıştır ve merdiven genişliği 200 cm'dir. Bundan dolayı yürüyebilen fiziksel engelli öğrencilerin kullanımına uygun olmakla birlikte merdivenleri daha rahat bir şekilde kullanmalarını da sağlamaktadır. Her iki merdivenin önünde de hissedilebilir uyarıcı yüzey kullanılmıştır.

Şekil 10

Kütüphane binası merdivenleri

TSE Türk Standardı 9111'e göre (2011, s. 8-9) engelli bireylerin kullanacağı bir güzergâhın net genişliği en az 90 cm olmalıdır. Eğer bu güzergâhın net genişliği 150 cm'den daha az bir genişlikte ise tekerlekli sandalye kullanan engelli bireyler için 60 m'yi aşmayacak şekilde aralıklarla 150 cm x 150 cm'lik geçiş mekânları bulunmalıdır. İki yol veya koridorun T kavşağı kabul edilebilir bir geçiş alanıdır. Bina içindeki koridorların engelsiz net genişliği en az 90 cm, yerden net yüksekliği ise en az 220 cm olmalıdır. IFLA raporuna göre, merdiven ve basamaklar zıt renklerle işaretlenmiş olmalıdır (Irvall ve Nielsen, 2005, s. 5).

Kütüphane binasına giriş yaptıktan sonra merdivene bağlanan ana koridor 220 cm genişliğinde ve birçok öğrencinin aynı anda geçiş yapmasına olanak sağlamaktadır (Şekil 11). Ana koridorun kütüphane binası içerisinde geniş tutulması engelli bireylerin hem erişimlerini kolaylaştırmakta hem de onlara geniş bir hareket alanı sağlamaktadır. Bundan dolayı engelli bireyleri bina içerisinde sıkıntıya sokmamakta ve onlara daha konforlu bir geçiş alanı sunmaktadır. Bu bağlamda ana koridor tekerlekli sandalye kullanan ya da kullanmayan fiziksel engelli öğrenciler için oldukça uygundur ve geçişlerinde bir sıkıntı yaratmamaktadır.

Şekil 11

Kütüphane binası ana koridoru

Bina içerisindeki bir diğer mekân ana koridor sonunda bulunan ‘Engelli Öğrenci Birimi Koordinatörlüğü’dür. (Şekil 12). Koordinatörlük engelli bireyler için kurulmuş ve onların kampüs alanı içerisinde bulunan tüm mekânlara, hizmetlere ve bilgi kaynaklarına erişim sağlayabilmelerine yardımcı olmaktadır. Engelli bireylerin herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmalarını sağlamak ve onları topluma kazandırmak için çalışmalar yapmaktadır. Bu amaçla bir koordinatörlüğün kütüphane binası içerisinde bulunması hem Pamukkale Üniversitesi’nin engelli öğrencilere verdiği önemi göstermektedir hem de engelli bireylerin kendilerine olan güvenlerini artırmaktadır.

Şekil 12

Kütüphane binası ‘Engelli Öğrenci Birimi Koordinatörlüğü’

Kütüphane binası ve rektörlüğü birbirine bağlayan ana koridor daha sonra iki adet ara koridora ayrılmaktadır (Şekil 13). Bu koridorlar kütüphane binası A Blok, B Blok, C Blok ve çalışma salonlarına geçişi sağlamaktadır. Bu ayırım zemin malzemesinin değişimi ile de dikkat çekmektedir ve farklı bir mekâna geçildiğini belirtmektedir. Bu nedenle engelli bireylere de gidecekleri yeri bulma konusunda yardım sağlayabilmektedir. Ayrıcı yazılı uyarıların bulunması ve bu uyarı tabelalarının özellikle tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylerin de görebileceği bir yükseklikte olması büyük avantaj sağlamaktadır. Böylelikle engelli bireyler istedikleri mekâna kolaylıkla erişebildikleri için kendilerine olan güvenleri ve ortak alanları kullanma alışkanlıkları artmaktadır. Koridor genişlikleri 220 cm ile 330 cm arasında değişmekte olup birden fazla kişinin aynı anda geçebileceği şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 13

Kütüphane binası ara koridorlar

TSE Türk Standardı 9111'e göre (2011, s. 34-40) otomatik kapıların geçiş genişliği en az 90 cm olmalıdır. Kapı kolu ve aksamlarına uzanma mesafeleri 90 cm ile 110 cm olmalıdır. Kapılarda eşik bulunmaması gerekir. Eşik yerine pahlanmış¹ seviye farkı ve yer kaplamasının eğimi uygun şekilde ayarlanarak kullanılmalıdır. IFLA raporuna göre de otomatik kapılar tekerlekli sandalyedeki bir kişinin erişebileceği şekilde olmalıdır (Irvall ve Nielsen, 2005, s. 5).

Kütüphane binası içerisinde hem bloklar hem de mekânlar arası geçişi sağlayan sensörlü ve kart ile açılan kapılar bulunmaktadır (Şekil 14). Giriş alanlarında bulunan kapıların aynı şekilde tasarlanması engelli bireylerde oluşabilecek kafa karışıklığını önlemekte ve kullanımlarında kolaylık sağlamaktadır.

Şekil 14

Sensörlü iç kapılar

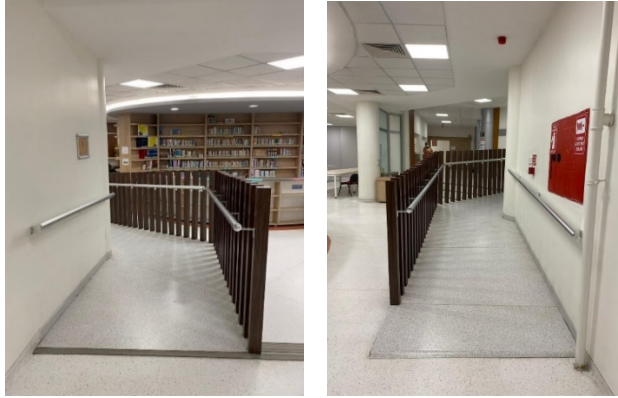
Bununla birlikte kapıların sensörlü bir şekilde açılması herhangi bir güç uygulanmaması ve kapılarda bir eşik veya yükselti bulunmaması da engelli bireylerin bireysel kullanımıyla birlikte erişimlerini de oldukça kolaylaştırmaktadır. Kapı genişlikleri 130 cm olup engelli bireylerin kolaylıkla geçiş yapmasına olanak sağlamaktadır. Kart okuma sistemi ile kapıların açılması bazı engelli bireyler için zorlayıcı olabilmektedir. Ancak bu sistemin engelli bireylerin uzanma mesafelerine uygun yükseklikte 110 cm olarak tasarlanması kullanımı kolaylaştırmaktadır.

¹ Bir parçanın keskin kenarını keserek pah durumuna getirmek, keskinliğini gidermek (Türk Dil Kurumu, 2022).

Kütüphane binası içerisinde oluşan kot farkından dolayı kısa da olsa bir merdiven bulunduğu için tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylerin erişimi düşünülerek bina içerisinde de rampa tasarlanmıştır (Şekil 15).

Şekil 15

Kütüphane binası iç mekân rampası

Tasarlanan bu rampada zemin malzemesi diğer zeminlerde kullanılan malzeme ile aynıdır bu durum rampanın görünürlüğünü azaltmaktadır. Ancak rampa kenarlarında kullanılan ahşap malzemeyle rampanın görünürlüğü artırılmış ve bu olumsuz durum ortadan kaldırılmıştır. Rampada bulunan eğim %7, rampa genişliği 145 cm olup kenarlarında tırabzan ve tutamak bulunması da engelli bireylerin kullanımı için kolaylık sağlamaktadır.

Bu kapsamda incelenen kütüphane yapısının giriş mekânının IFLA raporunda belirlenen standartlardan seçilen maddelere göre mevcut durumu tabloda gösterilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1

Kütüphane Binası Giriş Mekânının IFLA Raporuna Göre İncelenmesi

Fiziksel Erişim		
Kütüphane Dışı	Girişte engelsiz ve iyi aydınlatılmış erişilebilir yollar olması	+
	Girişte pürüzsüz yüzey kullanılması	±
	Girişlerin kaymaz yüzey ve malzemeden yapılmış olması	+
	Girişte gerektiği durumlarda merdivenlerin yanında korkuluklu ve çok dik eğimi olmayan rampa bulunması	±
	Giriş kapısının tekerlekli sandalye geçebilecek genişlikte olması	+
Kütüphane Girişi	Tekerlekli sandalye kullanan engelli bireyler için sandalyenin dönebilmeye olanak sağlayacak kapı önlerinde yeterli alan bulunması	+
	Kapıların eşiksiz yapılmış olması	+
	Tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylerin erişebileceği/kullanabileceği otomatik ya da sensörlü kapılar bulunması	+

Giriş kapılarının tekerlekli sandalye geçebilecek genişlikte olması	+	
Tekerlekli sandalye ya da yürüteç kullanan engelli bireylerin rahatlıkla geçebileceği güvenlik kontrol noktalarının bulunması	+	
Merdiven ve basamakların zıt renklerle işaretlenmiş olması	±	
Tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylerin dahil erişebileceği mesafede asansör düğmeleri bulunması	+	
+ uygundur	± kısmen uygundur	- uygun değildir

Tablo 1'e göre kütüphane dışı ve kütüphane girişi olmak üzere 12 madde üzerinden incelenmesi sonucunda 9 tanesi uygun 3 tanesi kısmen uygun bulunmuştur. İncelenen kütüphane binasının IFLA raporunun birçok maddesine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu çalışma kapsamında Pamukkale Üniversitesi kütüphane binası giriş mekânında bulunan ve engelli bireylerin doğrudan erişimlerini etkileyen unsurlardan merdivenler, rampalar, asansörler, tırabzan ve tutamaklar, geçit hol ve koridorlar, kapılar ve uzanma mesafeleri yerinde gözlemlenmiştir. Bu alanlar kullanım esnasında incelenmiş, fotoğrafları çekilmiş ve fiziksel engelli öğrenciler için kullanıma uygunluğu TSE Türk Standardı 9111'e göre tespit edilmiş, bununla birlikte IFLA raporuna göre kütüphane dışı ve kütüphane girişi olmak üzere iki kategoride de incelenmiştir.

Sonuç

Her bireyin sahip olduğu gibi engelli bireylerin de en temel haklarından biri eğitim hakkıdır. Engelli bireylerin topluma kazandırılmasında kilit taşı olan eğitimin en önemli basamaklarından birisi de üniversitelerdir. Bunun sebebi üniversitelerin kampüs alanları içerisinde hem eğitim hem de sosyal açıdan bireylerin kendilerini geliştirip meslek hayatına geçiş yaptıkları kamusal alanlar olmasıdır. Bu derece önemli bir eğitim basamağı engelli bireyler de düşünülerek tasarlanmalı ve onların eğitim hakkını elinden alabilecek her türlü erişim problemleri ortadan kaldırılmalıdır. Engelli bireylerin eğitimle birlikte sosyalleşebileceği alanlar bu bireylerin kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmemelerini sağlar. Bu yüzden kampüs alanları içerisinde sadece fakülteler değil kütüphaneler gibi ortak kullanım alanları da engelli bireyler göz önüne alınarak tasarlanmalı ya da mevcut tasarımlar uyarlanmalıdır.

Erişilebilir alanlar tasarlanırken veya mevcut alanlar düzenlenirken ilk düşünülmesi gereken o mekâna ya da binaya girişin engelli bireyler için uygun biçimde yapılmasıdır. Bir mekâna girişte zorluk yaşayan engelli bireyler o mekânı erişilemez olarak görmektedir. Her bireye eşit ölçüde erişim sağlayamayan bir mekân tasarımsal olarak da hatalıdır ve gerekli düzenlemeler ile bu hatalar ortadan kaldırılmalıdır.

Kütüphane binasının fiziksel engelli öğrenciler açısından mekânsal erişimi IFLA raporu ve TSE Türk Standardı 9111'e göre ele alınmış olup kütüphane giriş mekânı; giriş kapısı, asansörler, merdivenler, korkuluklar, ulaşılabilir güzergâh, geçiş mekânı, kapılar ve otomatik kapılar açısından uygun bulunmuş giriş rampası açısından ise yeniden düzenlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm veriler ışığında, engelli bireylerin ilk karşılaştıkları kütüphane girişleri için mekânların ve yapı elemanlarının erişilebilir olması ve bunun için ne tür uygulamalara dikkat

edilmesi gerekliliğine yönelik kütüphanelerde kullanılan mekânlar ve yapı elemanlarına yönelik yapılan çıkarımlar aşağıda belirtilmektedir.

Kütüphanelerde kullanılan mekânlara yönelik çıkarımlar

- Kütüphane binalarındaki mevcut koridorlar özellikle tekerlekli sandalye kullanan fiziksel engelli bireylerin kolay ve rahat geçiş yapabilecekleri genişlikte en az 90 cm olacak şekilde tasarlanmalıdır. Çok dar ve basık koridorlar yapılmamalıdır.
- Kütüphanelerdeki mekânlara girişlerde ve mekânlar arası geçişlerde engelli bireylerin kullanımını kolaylaştırmak amacıyla zeminlerde renk ya da malzeme farkı yaratılmalıdır.
- Kütüphane binaları içerisindeki bloklar arası ya da mekânlar arası geçişte kullanılan ara kapılar görünür ve tek tip olmalı kafa karışıklığı yaratmamalıdır. Bu kapılar açılırken güç gerektirmemeli ve sensörlü olmalıdır. Eğer kapılar kart ile açılıyorsa kart okuma sistemi engelli bireylerin uzanma mesafelerini aşmamalı 90 cm ile 110 cm arasında olacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Kütüphane binası içerisindeki mekânlarda kot farkından dolayı merdiven kullanılmış ise o merdivene yakın ya da yan tarafında fiziksel engelli bireyler için mutlaka rampa kullanılmalıdır. Rampa kenarlarında da tırabzan ve tutamak bulunmalıdır.

Kütüphanelerde bulunan yapı elemanlarına yönelik çıkarımlar

- Kütüphane ana bina girişlerinde merdiven bulunuyorsa fiziksel engelli bireyler düşünülerek girişe yakın bir mesafede rampa bulundurulmalıdır.
- Kütüphane binası girişlerinde bulunan döner kapılar her engelli bireylerin kullanımına uygun olmayabilir. Bu nedenle döner kapının yanına ek bir kapı yapılmalıdır. Ek olarak yapılan otomatik kapılar haricindeki kapılar fazla kuvvet gerektirmeden açılmalı veya sensörlü olmalıdır.
- Kütüphanelere giriş yaparken bulunan kartlı geçiş sistemlerinde tekerlekli sandalye kullanan engelli bireyler de düşünülerek onların kolaylıkla geçiş yapmasına olanak sağlayacak genişlikte en az 90 cm olacak şekilde alanlar tasarlanmalıdır.
- Kütüphane binası içerisinde bulunan merdivenleri kullanmakta zorluk çeken engelli bireylerin erişimlerinin kısıtlanmaması için kullanabilecekleri asansörler bulunmalıdır. Asansörler düğmeleri engelli bireylerin ulaşabileceği mesafede yapılmalıdır.
- Kütüphane binaları içerisinde bulunan merdivenler birçok kişinin aynı anda geçiş yapmasına olanak sağlayacak genişlikte olmalıdır. Merdiven kenarlarında tırabzan ve tutamak bulunmalıdır.
- Kütüphane binası içerisindeki koridorlarda uyarı ve bilgi amaçlı kullanılan her türlü yazı ve işaret görünür olmalıdır ve her engelli bireyin görebileceği seviyede bulunmalıdır.

Fiziksel engelli bireylerin mekân içerisindeki erişimlerinin sağlanması tasarımsal bir sürecin sonucudur. Bundan dolayı yapılan tasarımların engellilere hitap etmesi, onların erişilebilirliklerini sağlamak için oldukça önemlidir. Özellikle engelli bireylerin eğitim haklarının kısıtlanmaması için eğitim mekânlarının erişilebilir olması gerekmektedir. Bunlar arasında tüm öğrencilerin erişilebilmesi gereken yapılar arasında kütüphane binaları da

bulunmaktadır. Kütüphaneler bina girişinden başlayarak her öğrencinin ulaşımına imkân sağlayabilen mekân özelliklerine sahip olmalıdır.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu makale için Pamukkale Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığından fotoğraf çekimi ve ölçü almak için izin alınmıştır. Makalede, ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul izni gerekmemiştir. Mekân Çevre İlişkisi I yüksek lisans dersi kapsamında hazırlanmıştır.

İzin ve Katkı Bildirimleri

Etik Kurul İzni: Yazarlar makalede etik kurul iznine ihtiyaç duyulmadığını beyan etmiştir.

Yazarlık Katkısı: Yazarlar katkılarını şu şekilde beyan etmişlerdir.

Ş. Ertaş Beşir: Fikir, Tasarım, Denetleme, Kaynaklar ve fon sağlama, Malzemeler, Veri toplama ve işleme, Analiz ve yorum, Literatür taraması, Makale yazımı, Eleştirel inceleme.

A. Y. Söğüt: Kaynaklar ve fon sağlama, Malzemeler, Veri toplama ve işleme, Literatür taraması, Makale yazımı.

Z. Kaynakçı Elinç: Veri toplama ve işleme, Eleştirel inceleme.

Kaynakça

- Bariş, M. E. ve Uslu, A. (2009). Accessibility for the disabled people to the built environment in Ankara, Turkey. *African Journal of Agricultural Research*, 4(9), 801-814.
https://doi.org/10.5897/AJAR.9000022
- Bodaghi, N. B. ve Zainab, A. N. (2013). Accessibility and facilities for the disabled in public and university library buildings in Iran. *Information Development*, 29(3), 241-250.
https://doi.org/10.1177/0266666912461265
- Borland, J. ve James, S. (1999). The learning experience of students with disabilities in higher education. A case study of a UK university. *Disability & Society*, 14(1), 85-101.
https://doi.org/10.1080/09687599926398
- Çınar, N. Y. (2010). *Üniversite kampüslerindeki peyzaj erişilebilirliğinin engelliler açısından irdelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/30445
- Demirtaş, Z. (2019). Uluslararası antlaşmalar çerçevesinde engellilerin eğitim hakkı. *İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 2 39-59.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/tihek/issue/48797/621058
- Gümüş, D.Ç. (2014). Erişilebilirlik mevzuatı ve erişilebilir asansörlerin özellikleri. *Asansör Sempozyumu ve Sergisi 2014 Bildiriler Kitabı* içinde (s.21-25) İzmir: Makina Mühendisleri Odası ve Elektrik Mühendisleri Odası.
- Hacıhasanoğlu, I. (2003). Evrensel tasarım. *Tasarım Kuram*, 2(3), 93-101.
https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240838
- Irvall, B., ve Nielsen, G. S. (2005). *Access to libraries for persons with disabilities: checklist*. IFLA professional reports, No. 89. International Federation of Library Associations and Institutions.
https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/professional-report/89.pdf

- Kiavar, B. (2013). *Kütüphane mimarisinde engellilere yönelik çalışmalar ve milli kütüphane* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/33668/bahar_%2520kiavar.PDF.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lifchez, R. (1987). *Rethinking architecture design students and physically disabled people*. Londra: University of California Press. <https://doi.org/10.1525/9780520326934>
- Pamukkale Üniversitesi Oryantasyon Kitapçığı. (2021). <https://www.pau.edu.tr/teknoloji/tr/sayfa/yeni-ogrencilerimiz-icin-oryantasyon-kitapciklari>
- Pamukkale Üniversitesi. (2021). *Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi Tarihçe*.
<https://kutuphane.pau.edu.tr/tarihce>
- Papasotiriou, M., ve Windle, J. (2012). The social experience of physically disabled Australian university students. *Disability & Society*, 27(7), 935-947.
<https://doi.org/10.1080/09687599.2012.692027>
- T.C. Adalet Bakanlığı. (2009). *Engellilerin haklarına ilişkin sözleşme*.
https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100834bm_48.pdf
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Erişilebilirlik. Engelliler için erişilebilirlik nedir*.
<https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/erisilebilirlik/>
- T.C. Başbakanlık Özürsüz İdaresi Başkanlığı. (2002). *Türkiye özürsüzler araştırması*
<https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf>
- Talay, İ., Akpınar, N., Belkayalı, N. ve Bektaş, Y. (2008). *Engelli çocukların çocuk oyun alanlarından yararlanma olanaklarının araştırılması. TÜBİTAK Projesi Kesin Raporu*.
<https://app.trdizin.gov.tr/publication/project/detail/T0RZek1EQT0=>
- TSE Türk Standardı 9111. (2011). *Özürsüzler ve hareket kısıtlılığı bulunan kişiler için binalarda ulaşılabilirlik gerekleri*. Türk Standardları Enstitüsü.
- Turner, P. V. (1986). *Campus: An American Planning Tradition*. The Architectural History Foundation. The MIT Press.
- Türk Dil Kurumu. (2022). Pahlamak. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (2021). Üniversite. <https://sozluk.gov.tr/>
- United Nations. (2015). *Accessibility and development. Mainstreaming disability in the post-2015 development agenda*.
https://www.un.org/disabilities/documents/accessibility_and_development.pdf
- World Health Organization. (2011). *World report on disability. Understanding disability*.
<https://apps.who.int/iris/handle/10665/44575>
- Yavuz, H. (2019). *Eğitim yapılarının erişilebilirlik kapsamında değerlendirilmesi: Sakarya ili örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2022). <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020). *YÖK, koronavirüs salgını döneminde engelli öğrencilerin eğitime erişimini mercek altına aldı*. <https://engelsiz.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/engelsiz-erisim-engelsiz-egitim.aspx>
- Zhang, X., Tlili, A., Nascimbeni, F., Burgos, D., Huang, R., Chang, T. W., Jemni, M. ve Khribi, M. K. (2020). Accessibility within open educational resources and practices for disabled learners: a systematic literature review. *Smart Learning Environments*, 7(1), 1-19.
<https://doi.org/10.1186/s40561-019-0113-2>